

Az otthon

1. Mit szoktatok csinálni otthon esténként? Írj rövid fogalmazást!
2. Vannak-e szokások, hagyományok a családokban?
3. Őriztek-e régi családi történeteket? Ha igen, egyet írj le közülük!
4. Szoktatok-e vendégeket fogadni?
Mi a vendéglátás „szertartása” nálatok?

Arany János: Családi kör

Este van, este van: kiki nyúgalomba!
Feketén bólingat az eperfa lombja,
Zúg az éji bogár, nekimegy a falnak,
Nagyot koppan akkor, azután elhallgat.
Mintha lába kelne valamennyi rögnek,
Lomha földi békák szanaszét görögnek,
Csapong a denevér az ereszt sodorván,
Rikoltoz a bagoly csonka, régi tornyán.

Udvaron fehérlik szőre egy tehénnek:
A gazdasszony éppen az imént fejé meg;
Csendesen kérődzik, igen jámbor fajta,
Pedig éhes borja nagyokat dőf rajta.
Ballag egy cica is – bogarászni restel¹ –
Óvakodva lépked hosszan elnyult testtel,
Meg-megáll, körülnéz: most kapja, hirtelen
Egy iramodással a pitvarba² terem.

Nyitva áll az ajtó; a tüzelő fénye
Oly hivogatólag süt ki a sövényre.
Ajtó előtt hasal egy kiszolgált³ kutya,
Küszöbre a lábát, erre állat nyújtja.
Benn a háziasszony elszűri⁴ a tejet,
Kérő kis fiának enged inni egyet;
Aztán elvegyűl a gyermektársaságba,
Mint csillagok közé nyájas hold világa.

1 restel: lusta
2 pitvar: a parasztház udvarról,
tornácra nyíló helyisége

3 kiszolgált: öreg
4 elszűri a tejet: megtisztítja a tejet
a szennyeződésektől

Egy eladó lány⁵ a tűzre venyigét⁶ rak:
 Ő a legnagyobb s szebb... a hajnali csillag.
 Vasalót tüzesít: új ruhája készen,
 Csak vasalás híja,... s reggel ünnep léssen.
 Körül az apróság, vidám mese mellett,
 Zörgős héju borsót, vagy babot szemelget,
 Héjából időnként tűzre tesznek sokat:
 Az világítja meg gömbölyű arcukat.

A legkisebb fiú kenyeret kér s majszol;
 Üszköt⁷ csóvál néha: tűzkigyókat rajzol.
 Olvas a nagyobbik nem ügyelve másra:
 E fiúból *pap* lesz, akárki meglássa!
 Legalább így szokta mondani az apjok,
 Noha a fiú nem imádságon kapkod:
 Jobban kedveli a verseket, nótákat,
 Effélét csinálni maga is próbálgat.

Pendül a kapa most, letevé a *gazda*;
 Csíkos tarisznyáját egy szegre akasztja;
 Kutat az apró nép, örülne, ha benne
 Madárlátta⁸ kenyér-darabocskát lelne.
 Rettenve sikolt fel, amelyik belényul:
 Jaj! valami ördög... vagy ha nem, hát... kis nyúl!
 Lesz öröm: alunni se tudnak az éjjel;
 Kinálják erősen káposzta-levéllal.

A gazda pedig mond egy szives *jó estét*,
 Leül, hogy nyugassza⁹ eltörődött testét,
 Homlokát letörli porlepett ingével:
 Mélyre van az szántva az élet-ekével.
 De amint körülnéz a víg csemetéken,
 Sötét arcredői elsimulnak szépen;
 Gondüző pipáját a tűzbe meríti;
 Nyájas szavu nője mosolyra deríti.

5 eladó lány: életkora szerint már férjhez adható lány
 6 venyige: szőlővessző
 7 üszök: parázs

8 madárlátta: mezei munkáról maradékként hazavitt
 9 nyugassza eltörődött testét: pihenjen

Nem késik azonban a jó háziasszony,
Illő, hogy urának ennivalót hozzon,
Kiteszi középre a nagy *asztalszéket*,¹⁰
Arra tálalja fel az egyszerű étket.
Maga evett ő már, a gyerek sem éhes,
De a férj unszolja: „Gyer közelebb, édes!”
Jobb ízű a falat, ha mindnyájan esznek, –
Egy-egy szárnyat, combot nyujt a kicsinyeknek.

De vajon ki zörget? „Nézz ki, fiam Sára:
Valami szegény kér helyet éjszakára:
Mért ne fogadnók be, ha tanyája nincsen,
Mennyit szenved úgy is, sok bezárt kilincsen!”
Visszajő a lyánka, az utast behíván.
Béna harcfi¹¹ lép be, *sok jó estét* kíván:
„Isten áldja meg a kendtek ételét is,
(Így végezi a szót), meg az *emberét* is.”

Köszöni a gazda: „Része legyen benne:
Tölts a tálba anyjok, ha elég nem lenne.”
Akkor híja szépen, hogy üljön közelébe –
Rá is áll az könnyen, bár szabódik¹² elébb.
Éhöket a nagy tál kívánatos ízzel,
Szomjukat a korsó csillapítja vízzel;
Szavuk sem igen van azalatt, míg esznek,
Természete már ez magyar embereknek.

De mikor aztán a vacsorának vége,
Nem nehéz helyen áll a koldus beszéde;
Megered lassanként s valamint a patak,
Mennél messzebbre foly, annál inkább dagad.
Az idősb fiú is leteszi a könyvet,
Figyelmes arcával elébb-elébb görnyed;
És mihelyt a koldus megáll a beszédben:
„Meséljen még egyet” – rimánkodik szépen.

10 asztalszék: alacsony asztal, amelynek lapja tálszerűen mélyített

11 harcfi: honvéd

12 szabódik: kéreti magát

„Nem mese az gyermek”, – így feddi az apja,
 Rátekint a vándor és tovább folytatja;
 Néma kegyelettel¹³ függenek a szaván
 Mind az egész háznép, de kivált a leány;
 Ez, mikor nem hallják, és mikor nem látják,
 Pirulva kérdezi tőle... *testvérbátyját*:
Három éve múlik, hogy utána kérdez,
 Még egy esztendő¹⁴ vár, nem megy addig férjhez.

Este van, este van... a tűz sem világít,
 Kezdi hunyorgatni hamvas szempilláit;
 A gyermek is álmos, – egy már alszik épen,
 Félrebillent fejjel, az anyja ölében.
 Gyéren¹⁴ szól a vendég s rá nagyokat gondol;
 Közbe-közbe csupán a macska dorombol.
 Majd a földre hintik a zizegő szalmát...
 S átveszi egy tücsök csendes birodalmát.

(1851. ápr. 10.)

Kérdések, feladatok

1. Melyik évszakban és napszakban játszódik a vers? Válaszodat igazold idézetekkel!
2. Készíts táblázatot: az oszlopokba az egyes érzékterületeket (látás, hallás, ízlelés stb.) írd, a sorokba pedig a versből vett, az előbbi szempontokhoz illeszkedő részleteket!
3. Valóban „természete a magyar embereknek”, hogy nem beszélnek evés közben? Te hogy látod? Ismersz-e ezzel kapcsolatban más közmondást?
4. Miért olyan hangsúlyos, hogy éppen három éve vár a leány valakire? Nézd meg a vers keletkezésének évszámát, és számolj!
5. Milyen hasonlóságot és különbséget fedezel fel az első és az utolsó versszak között? Készíts táblázatot!

13 kegyelettel: tisztelettel

14 gyéren: ritkán

» Az életkép

Korábban arról tanultunk, mennyire fontosak és nélkülözhetetlenek a minket körülvevő jelek. A *Családi kör* című vers viszont épp azt mutatja meg, hogy időnként egyáltalán nem kell törődnünk a jelekkel. Az emberi érzékelés képes a válogatásra. Nem hallunk meg minden zajt, ami körülvesz bennünket. Talán meg is bolondulnánk, ha valóban ránk zúdulna az összes inger a nagyvilágból.

A *Családi kör* műfaja **életkép**. Olyan **összegzés**, amely nem rendkívüli eseményekről szól, hanem a nap mint nap ismétlődő dolgokat foglalja össze. Ebben a versben egy család életének naponta ismétlődő történéseiről olvashatunk.

A *Családi kör* nyugalma abból adódik, hogy a számtalan neszből, árnyból, suhanásból, sóhajtásból egyik jelre sem kell igazán odafigyelni. A béke érzetét az adja, hogy egyik üzenet sem fontos, egyik sem ad hírt veszélyről. Ebben a világban az ember nyugodtan „kikapcsolhat”, nem fenyegeti semmi.

Ehhez persze fontos, hogy a költő nagyon sok ingerről hírt adjon. Látjuk a fa árnyát, halljuk a bogár zúgását, s ahogy ezek betöltik a világot, annál bizonyosabb, hogy el-lazulhatunk. Sok jelet szeretne az ember maga körül – de csupa olyanokat, amelyek békét sugároznak.

Mit gondolnak mások?

A parasztházak nagy része vályog- vagy vert sárfalú épület volt, a téglából épült fal csak a módosabbakra volt jellemző, a cserép pedig ekkor már kezdte kiszorítani a nád- vagy zsúptetőket. A tipikus parasztházra jellemzőek voltak a kicsi ablakok, s így a benti félhomály. A tisztaszobán kívül konyha, kamra és melléképületek (ól, istálló, udvari illemhely) tartoztak hozzá. Pince nem volt jellemző, és fürdőszobájuk sem volt, a padlás azonban komoly gazdasági szerepet töltött be, ugyanis itt szárították és tárolták a terményeket. A házban búbos kemencével fűtöttek.

A nők és a gyermekek egy lakószobában aludtak a házban, míg a férfiak nyaranta a szerűn vagy a tornácon, telente pedig többnyire az istállóban hajtották álomra fejüket. A tisztaszoba hagyományos bútorzata közé tartozott többek között a menyeyezetről lógó petróleumlámpa, a szentképek és a díszes tányérok. A ruhákat egészen a 20. század első feléig ládákból tárolták, majd ezt felváltotta a ruhásszekrény, módosabbaknál ekkor jelent meg az éjjeliszekrény, a dívány, a kanapé és a hintaszék.

Mindennapi életük az egyes évszakokhoz igazodott, a munkaidőt mindig a nap járásához mérték, napkeltétől napnyugtáig, így nyaranta a munkával töltött órák száma természetesen jelentősen megnövekedett. Télen volt a disznóvágás, és a nyáron

betakarított kukoricát is télen morzszolták le. Ilyenkor nagy mesélés, anekdotázás, dalolás közepette összegyűlt a nagycsalád, sőt a távolabbi rokonok, ismerősök is a faluból. Sok népszokásunk ezekre az alkalmakra nyúlik vissza. Tavasztól a mezei munkák kerültek előtérbe. A mezei munka – mivel nem voltak gépek – sokkalta megerőltetőbb volt, mint a ház körüli, vagy bármilyen egyéb munka.

Telente kétszer, míg nyáridőben négy-öt alkalommal étkeztek egy nap. Általánosságban elmondható, hogy a legalapvetőbb élelmiszerek közé a kenyér, kolbász, szalonna, hagyma és paprika tartozott. Ételeik kifejezetten zsírosak, laktatóak voltak.

(Bíró Friderika és Für Lajos *Búcsú a parasztságtól* című könyvének ismertetése nyomán, Kump Edina ismertetője)

1. Van olyan használati tárgyad, amelyhez különösen ragaszkodsz? Miért?
2. Nézz utána a könyvtárban, mit jelentenek a következő kifejezések: vályog, szérű, búbos kemence!
3. Miért dolgoztak többet a parasztek nyáron, mint télen?
4. Mit lenne érdemes megtartani a hagyományos paraszti életmódból, és mit nem? Érvelj!

Betűk és ábrák

Beszélgétek meg, melyik lehetett egy parasztház leggyakrabban használt helyisége: a konyha, a tisztaszoba, a lakószoba vagy a pítvar!

